

MUSEO ETNOLÓGICO DE NONASPE / MUSEU ETNOLÒGIC DE NONASP

"Lo museu parla"

El patrimonio cultural lingüístico aragonés en el Bajo Aragón-Caspe. Memoria oral, año 2016

El patrimoni cultural lingüístic aragonés en el Baix Aragó-Casp. Memòria oral, any 2016

Organiza: Amics de Nonasp

Colabora: Gobierno de Aragón e Institut Ramon Muntaner

ENTREVISTA A ÁNGELES DE GRACIA ANDREU

DATA I LLOC DE NAIXEMENT: 1932 a Barcelona (a Nonasp des dels 5 anys)

DATA I LLOC DE L'ENTREVISTA: 15/12/2015, Nonasp

ENTREVISTADORA Pepa Nogués

DURADA TOTAL: 31' 14"

SUPORT: VÍDEO

FORMAT: MP4

P: Els seus pares eren del poble?

R: No. La meua mare sí, però el meu pare ere de Binestar província de Teruel.

P: La seua mare ere de Nonasp i se die?

R: Francisca Andreu Andreu.

P: I els iaies?

R: Els pares de la mare: Manuel Andreu Bielsa.

P: Eren de Nonasp?

R: Sí.

P: I la seua iaia?

R: Francisca Andreu Mestre.

P: La seua mare quin any va nàixer aproximadament?

R: L'any passat hagués fet 100 anys.

P: L'any 1914.

R: Sí. Lo pare no me'n recordo.

P: Els iaies de vostè de part de la seua mare, recorda quin ofici tenien?

R: Pues pagesos.

P: I la seua mare se va criar aquí?

R: Es va criar aquí i va anar a Barcelona servir quan tindrie 18 o 19 i va conèixer al meu pare i es van ficar a festejar.

P: I llavors ja es va quedar a Barcelona.

I vostè recorde alguna cosa dels revesiaios?

R: Jo vaig conèixer una revesiaia: la mare del meu iaio. Li dien Raimunda. La vam tindre a casa perquè es va quedar sola. Raimunda Bielsa. (...) la mare del iaio.

P: I la família de sa revesiaia de quin ofici eren?

R: Lo meu pare quan tenie 18 anys va anar a fer les Amèriques que dien i se'n va anar, tinc tota la documentació del barco quan va marxar i quan va tornar. Va marxar en un tio, un germà de son pare.

P: El seu pare com es die el poble on va nèixer?

R: A Villastar, província de Teruel. Però de petit la seua mare se'ls va emportar a Barcelona i es van criar allí quatre germans. (...) Jo crec que la mare ja va marxar a Barcelona vídua i va criar los quatre fills.

P: (...) Son pare va marxar a fer les amèriques, i a sa mare la va conèixer abans o després?

R: Abans, abans i quan va tornar pues a lego es van casar.

P: I va estar allà i va fer estalvis i en tornar es va casar i es van quedar a viure a Barcelona.

I de la part del seu pare...

R: A la iaia de Barcelona la vaig conèixer, ja festejava jo en el meu home quan se va morir. Al iaio no el vaig conèixer mai però a la iaia sí. Lo que passe que nantres quan se va morir el meu pare perquè es van casar i vaig nèixer jo, va nèixer la meua germana, Paquita...

P: Quin any es devien de casar? Si vostè va nèixer el 32...

R: El 30 o 31, segur...

P: I vostè és la filla gran més una germana. Vostè diu que recorde la seua iaia de part de pare, a Barcelona, quin ofici tenia?

R: Pues no ho sé perquè és que passe una cosa. És que quan tenia jo 5 anys i mig mon pare va morir i natros ja vam pujar aquí dalt i la família es va quedar allà baix i llavors no es viatjave tant com ara que es viatge tant. O sigui que nantres en la família de mon pare ni mos coneixem, jo tinc molts cosins germans però no els coneixem. Jo vaig anar a Barcelona quan me vaig casar, perquè el meu pare quan va vindre de les Amèriques lo meu tio va fer una carbonera, un negoci, i el meu pare li va deixar els cèntims. I allavors en uns papers, una documentació natres havíem de tindre els 21 anys, que hasta els 21 anys no eres major d'edat antes, per a cobrar allò, igual jo com ma germana. I después vaig conèixer una mica els cosins, però res, com era per demanar...

P: Ja no se'n recordave ningú!

R: Ningú, ni mos coneixem ni res.

P: Què era la carbonera?

R: Una carboneria, d'això de vendre carbó, hi havie cuines de carbó. (...)

P: Així vostè se va criar aquí al poble.

R: Sí, jo tenia 5 anys i ma germana 16 mesos. En la mare i en els iaios. Lo meu pare tenie 25 anys quan se va morir. Ere una pulmonia i les pulmonies después (abans) no es curaven com ara.

P: I a la sogra de la seua mare ja no la va conèixer, la seua iaia?

R: No.

P: La seua sogra se va trobar sola en 4 fills en una ciutat nova! (...)

Aleshores, vostè se cria aquí, va aquí a l'escola i la seua germana també. I la seua mare de què treballava?

R: A la terra.

P: De pagesa amb son iaio?

R: Sí, claro. Perquè entonces no n'hi havia una altra cosa.

P: I vostè quan va acabar l'escola?

R: Jo als 17 anys ja em vaig ficar a servir aquí al poble, a ca Freixa, Lluís Freixa. Tenien una licoreria i jo pos igual estava dalt a la casa que baixava baix a fregar botelles, a omplir, a lo que fee falta. (...) I guanyàvem 100 pessetes al mes.

P: Als 17 anys això és 1949 i el vam entrevistar a Freixa i vam veure que van inaugurar la licoreria el 1947, crec. Fee poc que l'havien obert quan vostè va anar?

R: Pues mira, al germà de Luisito, Manolo, el vaig veure nàixer i a Luisito tenie 3 anys quan jo vaig entrar a servir allí. Ara ja està jubilat. (...) Pues fa 60 anys que jo m'hai casat!

P: Vostè quin any se va casar?

R: L'any 55. (...) Vaig estar 7 anys servint allí (a ca Freixa).

P: Va estar del 1949 al 1955. Quan va tardar?

R: Un any vaig tardar en marxar. Me vaig casar el 55 i vaig marxar el 56.

P: I fins aleshores encara estava allí de mossa?

R: No, vaig eixir pa casa'm i aquí vam viure un any i a l'any vam marxar a Barcelona.

P: I per què van decidir de marxar?

R: Pos perquè el meu home anave tota la setmana a la mina i jo tota la setmana estae sola i después (abans) se marxave molt. I vam marxar per allà baix i mos vam ficar a treballar. Bueno, de moment vam anar a Castelldefels. Hi teníem uns amics i treballaven a una fàbrica i necessitaven gent i mos van cridar que si volíem anar. I mos van donar vivienda i treball. Però después va plegar la fàbrica i mos vam traslladar a Barcelona. Hi havie més facilidad que ara, pa pisos i pa tot.

P: I en aquell moment era fàcil de trobar pis a Barcelona, d'establir-se, amb el que es guanyava es podia viure...?

R: Sí. Una de les filles, la gran, me va nàixer a Casteldefels, l'altra va nàixer a Barcelona.

P: Així el seu home va treballar sempre a una mina de jove?

R: Aquí sí. A Mequinensa. (...)

P: I hi havie molta gent d'aquí que anave?

R: Sí, anaven en un camion. (...) Anaven de dilluns a dissabte, vam estar un any.

P: El seu home de casa eren de família de pagesos?

R: Sí.

P: I vostès no van pensar de quedar-se i treballar al camp?

R: No. No, perquè el iaio encara ere molt jove i portave les terres. La meua mare es va quedar vídua i después es va tornar a casar i portave les terres, i moltes terres per a viure no... A més, encara hi vivie ma germana també, estave a casa que encara ere soltera. I no. Jo em vaig casar i me'n vaig anar a viure fora.

P: I sa mare ja no va tindre més fills amb el nou marit?

R: Sí, però va nàixer mort.

P: Vostè aquí va anar a aprendre algun ofici? Si anaven a costura o...?

R: Sí, anàvem a costura, a ca Marisa.

R2: Jo cosie a casa amb ma germana que ere modista i cosie per la gent.

P: A brodar?

R: No.

P: I al camp? A vostè li agradava el camp?

R: A la força! No n'hi havie altra cosa! Anàvem a traure pedres i cudols i a arrencar, embolicant-nos les mans per arrencar a lo sembrat. Estàvem el iaio, la iaia, i ma germana i jo, érem una colla i no s'entraven perres pues havíem de recollir lo que hi havia al camp. Horta, també.

P: I vostè quan es va casar va tindre dos filles que es diuen?

R: Gloria Silué de Gracia i l'altra Gema.

P: A Barcelona, el seu marit va treballar primer a Casteldefells a una fàbrica de què?

R: De química.

P: I vostè?

R: Sí, jo també vaig treballar a varios puestos. Después, a última hora quan les xiquetes ja eren grandetes, me vaig ficar a treballar a una tintoreria-lavanderia i vaig estar hasta que va plegar. (...)

P: Com anava la fàbrica de licors de Freixa? Vostè només va estar a la fàbrica de licors, perquè també tenien paral·lelament lo molí d'oli, també feien vi...

R: No, jo només a la fàbrica de licor, quan feen falta botelles pues baixava baix a fregar botelles.

P: Les mateixes botelles les reciclaven, la gent portava la botella i s'emportava l'altra.

R: Sí, claro.

P: Recorde quins licors havia?

R: De tot, de tot. Tota classe de licors: conyac, anís i la cassalla nonaspina, ere molt famosa la cassalla nonaspina que feien! I el rom aquell que posàvem una canyeta a dins, el rom escarxat, ficàvem una rameta dintre i ficàvem sucre i el sucre s'apegave a la rameta. I la rameta se quedave a dintre i es posave el licor a dintre a la botella, quedave la rameta a dintre la botella (...) (la rameta no recorden de quina planta, un tipus d'anís). Jo (allí) anava a llavar al riu, feia el menjar, netejava per dalt, anava a buscar la lleit, pos la faena de casa.

P: Que feia jornades de 8 hores?

R: No, no, me quedave allí tot lo dia. Jo vivia allà, a casa no hi anava jo, igual m'estave 8 dies que no anave a casa. Si anava perquè teníem a Luisito i era molt mal minjador i la mare lo fee minjar i anava allà dalt: Ala, anem a berenar a ca la iaia Francisca!-. I jo anava allà, anava a passejar en los crios, però jo feia la vida allí, m'aixecava allí, dormia allí, minjava allí... Tenia la meua habitació.

P: Com si fora que hagués anat a Barcelona a servir?

R: Igual, igual, però al poble.

P: I tenia el seu jornal?

R: 20 duros al mes! Mira tu, 20 dures al mes! Un llençol me comprava! Però és lo que n'hi havie. (...)

P: Aleshores el jornal d'un peó ere 20 duros a la setmana, pot ser.

R: Quan vam anar a Barcelona a Miguel ja li donaven 125 o 135 (pessetes a la setmana), 5 duros cada dia.

P: Claro, no se podie comparar. (...)

R: Después ja va canviar, cobrava una miqueta més.

P: Però se devie cobrar una miqueta més a Barcelona que al poble?

R: Sí, claro.

P: I de la seua edat ne marxave molta de gent?

R: Sí, molta de gent, molts molts.

P: Dels que anaven a escola?

R: Molts.

P: Se'n van anar més dels que es van quedar?

R2: Pot ser ne van marxar més que los que mos quedàvem. Ne van marxar molts.

R: I mon pare portave lo funicular del tibidabo, tramviare. La canasta aquella que puge. I natres vivíem a baix, en una torreta, en una planta baixa. Això sí que m'acordo que teníem una tauleta de marbre i el pare sempre tenie un porró de vi sempre damunt de la taula. Me'n recordo com si fos ara. (...)

P: I la seua mare a Barcelona treballava?

R: No, no.

P: I vostès durant tots aquests anys han estat a Barcelona?

R: Sí.

P: Van pensar en algun moment de tornar?

R: No. Hasta que no mos ham jubilat no ham tornat.

P: O quan los iaies o pares eren grans?

R: Pujàvem i baixàvem, a les vacances... Que después (abans) no eren com era, teníem 15 dies, no teníem cotxe, pujàvem en lo tren... I bueno.

P: No van perdre mai el contacte?

R: No, no, mai. La mare va morir molt jove també, va morir als 49 anys. (...)

P: I al poble del seu pare?

R: No he anat mai, sempre dic que hai d'anar però encara no he anat. (...)

R2: Jo una vegada vaig anar a Gandesa per lo revesiaio que volia saber la casa on va nàixer i ho vaig trobar, preguntant preguntant ho vaig trobar. (...)

P: I les seues filles s'han quedat a la ciutat?

R: Bueno, la una el meu gendre és d'aquí de Nonasp, l'altra no, és de Barcelona (el marit). I, sí, viuen les dos a Barcelona, allà baix.

P: I vostès han tornat al poble?

R: Vam tornar al poble pa quan mos vam jubilar. Que el dia de la meua jubilació don Antonio me va aixecar en l'aire i me va xafar el peu, je je. Estàvem ballant, vam pujar a jubilar-mos i vam fer la festa a casa de què mos havíem jubilat (...). Una anècdota.

P: Així que vostès los ha agradat el poble perquè a la que han pogut ja se n'han vingut.

R: Ui, de seguida! Si mos vam jubilar avui, demà cap al poble. El meu home allà baix no hi cap, no hi cap, no. "La ciudad no es para mí."